

lumine (ne radiis quidem solis) esset penetrabilis. Hinc quoque merito refellitur opinio illa, quæ sustinet tenebras illas non esse factas in aere, sed tantum in oculis Ægyptiorum, ac si percussi fuissent Aorasia, sicut Sodomitæ Gen. XIX.

Porro Ægypti non solum fuerunt privati lumine siderum, sed etiam lumine ignis, lucernarum et fa-
cularum, ut dicitur *ÿ. 25: Nemo vidit fratrem suum, Et Sap. XVII, 5: Ignis quidem nulla vis poterat illis lumen præbere.* Interim

Non tantum in terra Gessen, sed *ubicumque habitabant filii Israel lux erat.* Deo nempe efficiente, ut radii solis penetrarent aërem, et ad Hebræos se diffunderent, non ad Ægyptios.

Unde dicuntur Sap. XVIII, 4, vocem Hebræorum audivisse, sed figuram non vidisse. Idem beneficium præstitisse videtur Deus etiam cæteris animalibus: nam ibidem cap. XVII, 47 ac 48, indicatur, et avium garritum, et animalium ludentium cursum terrorem Ægyptiis incussisse, quæ sine luce fieri non solent.

Juxta Auctorem Serm. 87 de Temp. (inter opera S. P. Aug.), *Nona plaga tenebræ inducuntur, per quas cæcitas mentis vel cordis arguitur.* Hæc enim plaga penultimo loco inflictæ significabat densissimam illam cæcitatē, qua Pharaon et Ægyptii post tot flagella adhuc tenebantur, et imago erat perpetuæ caliginis infernalis eis superventuræ, ut innuitur Sap. XVII, 20.

P. quomodo *ÿ. 24* vocaverit Pharaon Moysen et Aaron, si tantæ essent tenebræ.

R. illum eos vocasse, non durantibus tenebris, sed post tertium diem, reddita luce: id enim colligitur ex verbis Pharaonis; nam non (uti tamen solebat) plaga liberari rogat, quippe quæ jam cessarat; sed timens duriora, *Ite, inquit, sacrificate Domino, oves tantum vestræ et armenta remaneant*, puta loco pignoris, ne fugialis et non redeatis.

Decima plaga, eaque ultima, quæ fuit cædes primogenitorum, prædicatur et describitur cap. XI: circa quam statim quædam in particulari discutiemus. Omnes autem decem plagæ, apud Abulensem, computantur his versibus:

Prima rubens unda tabes, rancæque secunda.

Inde culex tristis, post musca nocentior istis.

Quinta pecus stravit, vesicas sexta creavit.

Pone subit grando, post bruchus dente nefando.

Nona tegit solem, primam necat ultima prolem.

QUÆSTIO IV. — QUINAM INTELLIGANTUR NOMINE PRIMOGENTORUM.

Cap. XI, 4: *Et dixit Dominus ad Moysen*, per intellectualem locutionem scilicet, cum adhuc staret in conspectu Pharaonis: nam Moyses hanc ultimam plagam primogenitorum, ex Dei revelatione hic acceptam denuntiat Pharaoni, deinde iratus ab eo exit, ut dicitur *ÿ. 9.* Constat autem ex fine cap. X, quod Moyses dixerit Pharaoni: *Non videbo ultra faciem tuam.* Ergo dum hoc cap. *ÿ. 4, Dixit Dominus ad Moysen: Adhuc una plaga tangam Pharaonem et Ægyptios*, nondum recesserat Moyses ex aula et conspectu

Pharaonis. Unde hæc verba: *Et dixit Dominus*, etc. quasi per parenthesis interposita sunt inter ultima verba cap. præced. et *ÿ. 4* præsentis: et versus ille 4, qua prædicatur Pharaoni ultima plaga, sequi debet versus ultimum cap. 10: continet enim rationem, cur Moyses non esset Pharaonis faciem amplius visurus. Ita Jansenius.

Ex jam dictis etiam colligitur, quod Deus intellectuali potius locutione, quam corporali externa locutus fuerit ad Moysen, dum hic stetit coram Pharaone. Etenim neque dignum, neque decens erat, ut Deus Moysi coram Pharaone corporali specie se videndum exhiberet.

ÿ. 5: Moriatur omne primogenitum in terra Ægyptiorum, tamquam præclarior portio filiorum: nam apud omnes gentes peculiaris est prærogativa primogenitorum: primogeniti igitur percussi sunt, ut Ægyptii magis affligerentur. Ut autem insinuetur, quod hæc strages in omnes sævitura sit, a nobilissimo usque ad villissimum, additur: *A primogenito Pharaonis, qui sedet in solio ejus.* Id est qui vivo adhuc parente inauguratus regnabat simul cum patre, aut pro patre, ut de Salomone legitur III Reg. I, vel qui jure successionis, nisi percussus fuisset, solium patris occupaturus erat. *Usque ad primogenitum ancillæ, quæ est ad molam*, scilicet, quæ trusatilem molam versans laborat in pistrino. Ac proinde hoc idem videtur esse cum eo quod cap. seq. *ÿ. 29*, dicitur: *Ad primogenitum captivæ, quæ erat in carcere.* Per carcerem enim intelligitur ergastulum et pistrinum, in quod mancipia compingebantur, et ad molam cogebantur, sicut Jud. XVI, 21, de Samsone dicitur, quod Philisthai carcere conclusum eum molere fecerint. Interim ad questionem propositam, scilicet quoniam nomine primogenitorum intelligantur,

R. et dico 1, non solos masculos, sed etiam feminas hoc nomine comprehendendi. Et ratio est, quod hic *ÿ. 5* generaliter et indistincte Moyses prædicat Pharaoni: *Moriatur omne primogenitum.* Cum igitur Scriptura neque hic, nec cap. seq. ullum primogenitum exceperit, sequitur omnes omnino primogenitos (adeoque et feminas) occisos fuisse.

Obj. I. Deus postea, cum in gratiarum actionem petiit sibi offerri primogenitos, tantum petiit masculos, tam in jumentis quam in hominibus; ut patet infra cap. XIII, 42: ergo non videntur occisi nisi primogeniti masculi.

R. Neg. conseq.; nam infra, dum Deus sibi jubet offerri primogenitos, Scriptura restringit oblationem ad solos masculos; hic vero nullo modo restringit cædem, sed illimitate loquitur, et prædicat Moyses omnes prorsus primogenitos fore cædendos. Licet igitur Deus potuerit etiam sibi velle offerri femellas, tamen id non fecit, videturque sibi offerri voluisse solos masculos, tanquam suo ministerio magis aptos.

Obj. II. Cædes primogenitorum Ægyptiis illata fuit in pœnam suffocationis infantium Hebræorum, juxta illud Sap. XVIII, 5: *Cum cogitarent justorum occidere infantes: et uno exposito filio (scilicet Moysæ) et libe-*

Pharaonis. Unde hæc verba: *Et dixit Dominus*, etc. quasi per parenthesis interposita sunt inter ultima verba cap. præced. et *ÿ. 4* præsentis: et versus ille 4, qua prædicatur Pharaoni ultima plaga, sequi debet versus ultimum cap. 10: continet enim rationem, cur Moyses non esset Pharaonis faciem amplius visurus. Ita Jansenius.

rato... multitudinem filiorum abstulisti. Atqui Ægyptii non suffocarunt nisi masculos Hebræorum; ergo, etc.

R. Neg. conseq. 1. Quia licet Ægyptii reservaverint femellas Hebræorum; id tamen non fecerunt ex amore honestatis et justitiæ, sed ex turpi amore proprio; ut colligi potest ex iis quæ supra dicta sunt cap. I circa finem. 2. Non tantum primogenitos, sed omnes plane masculos Hebræorum Pharaon jussit suffocari: ergo ex hoc duplici capite satis promeriti sunt Ægyptii, ut etiam in primogenitis femellarum punirentur. Cædes igitur primogenitorum, quæ illata est in punitionem peccati Ægyptiorum, adæquate non debuit correspondere delicto, si nempe consideretur secundum modum, quo inflictæ fuit. Hinc quemadmodum non sequitur: Ægyptiorum crudelitas sævit non tantum in primogenitos, sed in omnes prorsus masculos Hebræorum; ergo omnes masculi Ægyptiorum sunt occisi: ita pariter non sequitur: Ægyptii non suffocarunt nisi masculos Hebræorum; ergo primogeniti qui sunt occisi, non fuere nisi masculi. Ex jam dictis

Collige, casos esse omnes illos, qui primo nati erant ex suis parentibus, sive haberent filios sive non, sive essent provectoris ætatis sive non, sive parentes eorum viverent sive non. Quare omnes patres familias, scilicet qui erant primogeniti, hic cæsi sunt, item eorum parentes, quia et filii si erant primogeniti.

Dico 2. Quod etiam sub hac plaga comprehendendi debeant, qui nativitate ordine non erant vere primogeniti, sed ob mortem primogenitorum, in jus et privilegia eorum successerant, asserit Cajetanus: sed melius id negant Jansenius, Marius, et A Lapide.

Prob. Quia Scriptura loquitur de viris primogenitis; atqui tales sunt tantum illi, qui sunt primogeniti ordine nativitate; ergo, etc. Præterea si nomine primogeniti etiam intelligi deberent, qui in jura primogenituræ successerant, debuisset ipsemet Pharaon fuisse occisus: cum enim de facto haberet regnum, successerat in jura primogeniti.

Dices: Cap. XII, 50, dicitur, quod non esset domus, in qua non jaceret mortuus. Atqui non videntur in omnibus omnino domibus fuisse primogeniti proprie dicti; ergo.

R. Neg. min.; nam cum hac strage non tantum sublatis sint, qui erant primogeniti respectu utriusque parentis, sed etiam respectu unius tantum, facillime fieri potuit, ut in una domo non solum unus, sed plures essent primogeniti; v. g., si paterfamilias esset primogenitus parentum suorum, si plures haberet uxores, atque ex singulis unum, qui respectu matris suæ esset primogenitus. Adeoque potuerunt quatuor aut quinque, aut etiam plures mortui esse in una familia, atque ita facillime potuit fieri id quod loco cit. ait Scriptura: *Neque enim erat domus, in qua non jaceret mortuus.*

QUÆSTIO V. — QUALIS FUERIT ILLE PERCUSSOR, AN BONUS, AN MALUS ANGELUS.

Pererius, Frassen et A Lapide putant hanc stragem

esse factam per angelum bonum; Rupertus vero, Lyranus et Abulensis censent eam esse factam per angelum malum: et horum opinio videtur esse verisimilior, atque

Prob. I. Quia eos, per quos facta est cædes primogenitorum, aperte *angelos malos* appellat Scriptura Psal. LXXVII. Nam commemoratis prioribus novem plagis, narraturus David decimam, subnectit *ÿ. 49: Misit in eos iram indignationis suæ: indignationem et iram, et tribulationem, immissiones per angelos malos.* Postque subdit decimam plagam *ÿ. 51: Et percussit omne primogenitum in terra Ægypti.* Ergo cædes primogenitorum illata videtur per angelum malum.

Prob. II ex cap. XII, 25, ubi dicit Moyses ad seniores filiorum Israel: *Transibit Dominus percutiens Ægyptios... et non sinet percussorem ingredi domos vestras et lædere.* Ex quibus verbis liquet, quod percussor ille voluerit lædere Hebræos: atqui a vero prorsus alienum apparet, quod eos (utpote populum Dei) voluerit lædere angelus bonus; ergo percussor primogenitorum videtur fuisse angelus malus.

Prob. III. Quia hæc est aperta sententia S. Hieron. in cap. II Joelis, ubi exponens hæc verba: *Et Dominus dedit vocem suam ante faciem exercitus sui*, ita scribit: *Quomodo Babylonii, sic angeli pessimi (de quibus scriptum est: Furorem et iram, et angustiam, immissionem per angelos pessimos) Dei exercitus dicuntur, et castra illius nominantur, dum Domini faciunt voluntatem.* Vide et eundem in c. XXX Ezech.

In eandem quoque opinionem magis inclinari videtur S. P. Aug. in Psal. LXXVII, ubi discurrens de plagis quæ ab angelis inflictæ sunt Ægyptiis, num. 50 in hunc modum concludit: *Si ea quæ mirabiliter de creaturis facta sunt (puta productio cimiphum, etc.) malis angelis tribuere non audemus; habemus quod eis tribuere sine dubitatione possumus, mortes pecorum, mortes primitivorum, et illud maxime unde religata sunt omnia, obdurationem cordis illorum, ut populum Dei nollent dimittere.*

Obj. I. Loco supra cit. ex psal. LXXVII per angelos malos evidenter esse intelligendi illi, qui non affectu, sed effectu mali sunt; sive qui sic appellantur non a malitia morali, sed a malo pœnali quod inferebant: nam juxta Marium et nonnullos alios linguæ hebraicæ peritos, præfatus locus ex hebræo ad verbum verti deberet: *Immissiones per angelos malorum*; ita ut vox *malus* non sit adjectivum vel epitheton angelorum, sed ponatur neutraliter et substantive, ut *angeli malorum* idem sit quod *angeli afflictionum et calamitatum.*

R. Neg. assumpt.; nam hæc expositio non videtur satis propria, quandoquidem sensu ordinario per angelos malos caco-dæmones intelligantur. Nec etiam quidquam pro hac expositione facere videtur, quod in textu hebræo ponatur: *Angelos malorum*; siquidem pro adjectivis substantiva in Scriptura frequenter poni, certum est apud omnes. Unde quemadmodum per filium iniquitatis intelligitur filius iniquus, sic pariter per angelos malorum videntur intelligendi

angeli mali. Unde Interpres latinus, apprime perspetum habens, quod illud *malorum* haberet vim adjectivi, vertit: *Angelos malos*.

Obj. II. Infra cap. XII, 23, pro *non sinet*, hebraice est *non dabit*. Id est Deus hæc omnia ordinans et præscribens angelo, præcipiet illi ut Ægyptios feriat, vestras autem domos, o Hebræi, pertranseat: itaque non dabit illi potestatem vos ledendi; ergo non sequitur angelum hunc voluisse ledere Hebræos, sed tantum cum non accepisse a Deo ordinationem illos ledendi. Ita ex Cajetano ratiocinatur A Lapide, qui et addit, inter Hebræos fuisse aliquos impura et improbae vitæ, quos angelus bonus juste ferire potuisset et voluisset, si Deus permisisset.

R. Neg. cons.; nam si Deus præceperit angelo percutienti, ut domos Hebræorum pertransiret, videtur revera voluisse ledere Hebræos, alias enim frustra neum fuisset istud præceptum. Cum igitur angeli mali, tametsi hominibus, et maxime populo Dei, semper nocere intendant; tamen plus nocere non valeant, quam Deus ipsis permittit: sequitur quod propterea angelus malus non potuerit ledere Hebræos, quia Deus nullam ipsi ad hoc potestatem dedit, id est, non permisit. Et sic interpres latinus illud hebraicum: *Non dabit*, recte in latinum transtulit, vertendo: *Non sinet*; nam istam phrasim aliquando hoc sensu in Scriptura accipi, patet ex psal. XV: *Nec dabis* (id est *non sines* seu *non permittes*) *sanctum tuum videre corruptionem*. Item ex psal. LV: *Non dabit in æternum fluctuationem justo*. Ubi *dare* rursus pro *permittere* dictum est.

Ad id autem, quod additur, nempe inter Hebræos fuisse aliquos ita improbos, quos etiam angelus bonus ledere voluisset, respondeo id a vero prorsus alienum videri: quia cum angeli boni ad protectionem et custodiam hominum sint destinati, semper eos (quantumvis pessimos) protegere, et ab ira Dei liberare conantur, nec unquam eis nocent, nisi Deus hoc ipsis præcipiat.

Obj. III. Quando Deus in generali aliqua punitione malorum vult protegere electos suos, non solet uti nisi ministerio honorum angelorum: sic enim contigit in subversione Sodomæ, ubi salvatus est Lot, Gen. XIX: atqui cædes primogenitorum facta est in protectionem et liberationem Hebræorum, populi a Deo specialiter electi; ergo, etc.

R. Deum quidem in similibus casibus sæpe uti ministerio honorum angelorum, at non semper: nam Tobia III, 8, volens Deus protegere Saram, ne violaretur a septem viris, quibus tradita fuerat, eosdem non per angelum bonum, sed per dæmonium nomine Asmodæum occidit. Ac proinde nihil vetat, quominus etiam per angelum malum occiderit primogenitos Ægyptiorum; tametsi hæc cædes facta sit in protectionem et liberationem Hebræorum.

Obj. IV. Reliquæ plagæ illatæ fuerunt per angelum bonum; ergo et per eundem illata videtur cædes primogenitorum.

R. Neg. conseq. Disparitas est quod in reliquis

plagis Moyses et Deus per miracula quodammodo certarent cum magis et dæmonibus, ut iude Pharaonosceret Deum Hebræorum esse unicm et verum Deum, et consequenter quod ejus mandato de dimittendo populo obtemperare deberet. Cum igitur in prioribus plagis Deus manifestarit suam virtutem, ut destrueret opera dæmonis, certe ejus opera non utebatur. At in postrema plaga nec Moyses cum magis, nec Deus cum dæmonibus per miracula certare voluit, ut per ea demonstraretur sua omnipotentia, et eorum imbecillitas; sed, cum videret quod Pharaon per novem priores plagas nequaquam flecti vellet, ut populum hebræum dimitteret, hanc ultimam plagam immisit, ut strage tot primogenitorum percussus, saltem ex timore humano dimitteret, quos ex timore et mandato divino, per Moysen ipsi sapius intumato, et per miracula confirmato, hactenus dimittere renuebat. Ac proinde aequè per angelum malum, ac per bonum cædem primogenitorum exequi potuit Deus.

Obj. V. Angelus qui percussit primogenitos Ægyptiorum representabat personam ipsius Dei; atqui soli angeli boni, nomine Dei apparentes, representant personam Dei; ergo, etc.

Prob. maj. Quia cap. XI, 4, dicitur Deus media nocte egressurus in Ægyptum: et cap. XII, 29, dicitur quod in noctis medio Dominus percussit omne primogenitum in terra Ægypti. Ergo percussor ille representabat personam Dei: nam alias non posset verificari, quod Deus percussit primogenitos.

R. Neg. maj. et ad id quod ex cap. XI objicitur dico, quod Deus sit egressus in Ægyptum per suam operationem; nam egressio Dei in Scriptura pro illius operatione poni solet: unde *egressus ejus intelligitur, cum apparet in operibus suis*, ait S. P. Aug. in psal. LXVII. Ad hoc vero quod ex cap. XII objectum est, respondeo, quod quidem percussit Dominus Deus primogenitos Ægyptiorum, sed tantum mediantibus angelis malis: nam quod Dominus, de quo ibidem agitur, non fuerit immediatus percussor, patet ex y. 23, ubi dicit Moyses: *Transibit Dominus percutiens Ægyptios; cumque viderit sanguinem in superliminari et in utraque poste, transcendet ostium domus, et non sinet percussorem ingredi domos vestras et ledere*. Alius ergo erat immediatus percussor, alius Dominus de quo ibidem sermo est. Nego igitur utramque illationem, ac dico quod, quemadmodum IV Reg., XXII, dicitur Deus mala illaturus super terram Juda, quia hoc facturus erat per Nabuchodonosorem (hominem pessimum et idololatram), ita pariter dicatur egressus in Ægyptum, percussisse primogenitos, quia opus suum, seu hanc plagam per angelum malum inflixit, eoque, tanquam instrumento operi suo percommo, usus fuit. Ex dictis

Collige omnino infundatam esse opinionem eorum, qui contendunt, immediatum percussorem primogenitorum fuisse ipsummet Filium Dei: cum enim Filius Dei sit verus Deus, in isto supposito immediatus percussor non fuisset distinctus a percutiente Deo; a quo tamen immediatum percussorem distinctum fuisse,

ex jam præcit. verbis prorsus clarum ac evidens est.

Inst. Lib. Sap. cap. XVIII de cæde primogenitorum ita loquitur Sapiens: *Cum quietum silentium contineant omnia, et nox in suo cursu medium iter habet, omnipotens sermo tuus de caelo a regalibus sedibus..... prosilivit..... et stans replevit omnia morte, et usque ad caelum attingebat stans in terra*. Atqui his verbis non angelus aliquis et minister inferior designatur, sed persona divina: verbum enim, seu sermo de quo agitur, vocatur omnipotens, regia ipsi sedes attribuitur in caelis, eaque est ejus magnitudo et potentia, ut vim suam in caelo et in terris exercent: ergo. Ita ratiocinatur continuator Tournely, cap. 4 de Legibus, sect. 3.

R. Tametsi per omnipotentem sermonem videatur intelligendus Filius Dei, tum propter rationes in argumento allatas, tum etiam quia de Filio Dei hoc intelligit Ecclesia in officio dominicæ infra octavam Nativitatis; tamen inde nequaquam sequitur, quod Filius Dei fuerit immediatus percussor primogenitorum: nam verba objecta nihil aliud important, quam quod Verbum a regio judicii divini throno descenderit, ubi hoc mature conclusum erat. Descendit autem non loci migratione, quia, ut sequitur, stans in terra, caelum attingebat, sua scilicet immensitate caelum et terram implens; sed nova terribilium effectuum operatione: hos autem effectus non immediate per se ipsum, sed per malos angelos (tanquam divinæ justitiæ instrumenta) executum fuisse, ex supra dictis satis constat.

P. 1, an plures, an vero tantum unus fuerit angelus percutiens.

Respondet Abulensis, fuisse plures; et id probat ex verbis psal. LXXVII sup. cit., item ex eo quod ista percussio facta fuerit in tota Ægypto quasi media nocte, et eodem instanti morali. Jam autem idem angelus non poterat eodem instanti esse in tota Ægypto, ibique tantam stragem tam discrete operari: secus fuit in exercitu Sennacherib, in quo, utpote conjuncto, unus angelus una nocte occidit 185 millia, IV Reg., XIX.

Nec refert, quod infra cap. XII, 23, unus tantum nominetur percussor; quia licet a parte rei essent plures, tamen non erant simul percutientes, scilicet quod ambo pereuterent in eadem domo: nec etiam in eadem civitate videntur fuisse multi percussores, sed unus; et ideo Moyses dicit, quod Deus non esset permittens percussorem intrare domos Hebræorum: nam etsi hoc permisisset, tamen non intrassent percussores, sed percussor. Ita Abulensis.

P. 2, quanto tempore decem plagæ ægyptiæ duraverint.

R. Hebræi in Chronologia majori (sive ut alii citant in Seder-Olam) tradunt eas durasse integro anno. Hæc opinio non videtur posse combinari cum annis ætatis et vitæ Moysis; siquidem hic dum stetit coram Pharaone, et antequam inciperent plagæ, compleverat annum 80; ut constat hic ex cap. VII, 7, et adhuc clarius ex Act. VII, 23 et 30, inter se collatis. Certum est autem ulterius, quod cum populo in deserto fuerit

40 annis. Jam vero moriens tantum habebat annos 120, Deut. XXXIV, 7: ergo non videntur istæ plagæ durasse integro anno: nam si tanto tempore durassent, Moyses moriens non 120, sed 121 annos habuisset. Verius igitur est, quod censent Torniellus, A Lapide et alii, scilicet præfatas plagas durasse circiter uno mense, ita ut in ultima medietate mensis Adar inceperint, et in prima medietate mensis Nisan finierint; siquidem tunc Hebræi exiverunt Ægypto; ut liquet ex cap. XII.

CAPUT XII

Agni paschalis ritu declarato ac celebrato, ejusque sanguine domorum superliminibus illinitis, cæduntur omnia primogenita Ægypti, intactis ubique Hebræis, qui ex Ægypto egredi compulsi, secum deserunt spolia et opes Ægyptiorum.

QUESTIO PRIMA. — QUOMODO APUD HEBRÆOS DIFFERAT ANNUS SACER A COMMUNI SEU VULGARI, ET UNDE MENSURUM NOMINA IPSI ACCEPERINT.

Vers. 1: *Dixit quoque Dominus ad Moysen et Aaron, aliquot diebus ante exitum ex Ægypto, seu ante 15 diem mensis, imo et ante 10, cujus hic fit mentio y. 5: opus enim erat tempore, ut hæc, quæ de agno paschali præscribuntur, promulgarentur, et omnes Judæi confluerent in terram Gessen, et ad Pascha omnia pararent.*

y. 2: *Mensis iste* (quo scilicet egrediemini) *vobis principium mensium, primus erit in mensibus anni*. Hic mensis primus vocatur Hebræis *Nisan*, secundus *Ijar* sive *Zio*, tertius *Sivan*, quartus *Tammuz*, quintus *Ab*, sextus *Elul*, septimus *Tisri*, octavus *Marchesuan*, item *Bul* et *Hesban*; nonus *Casleu* vel *Cisleu*; decimus *Tebet*, undecimus *Sebat*, duodecimus *Adar*. Nota quod initium hujus primi mensis, scilicet *Nisan*, sicut et cæterorum, non habeat statum anni solaris diem; sed ille primus est, cujus plenilunium seu luna 14 incidit in æquinoctium vernum (id est 21 nostri martii, quando sol lunæ oppositus est in ariete), vel post ipsum proxime sequitur.

Cum autem menses lunares, quibus Judæi utebantur, seu innovationes lunæ non correspondeant mensibus nostris, sed novilunium incidere possit in quemlibet mensis diem; hinc quoque fit, ut nullus mensium assignari queat, cui *Nisan* accurate respondeat. Unde falluntur qui dicunt *Nisan* respondere martio, cum impossibile sit eum cum martio incipere: ut plurimum quidem partim cum martio, partim cum aprili concurrat; sæpe tamen maxima pars ejus, vel totus est intra aprillem: et idem cum proportione cæteris mensibus applicari debet.

Dico I. Distinguitur hic annus sacer a communi seu vulgari: sacer enim, secundum quem festa judaica computabantur, incipiebat a *Nisan*, idque in memoriam liberationis ex Ægypto; annus vero communis, seu vulgaris, incipiebat a *Tisri*, serviebatque jubileo; ut patet ex Lev. XXV, 9 et 10: item negotiis et contractibus sæcularibus, v. g., nundina-